

Kapitel 14

Motståndet mot antirasismen

Irene Molina

Introduktion

När vi skriver texterna i den här antologin år 2023, befinner vi oss i Sverige mitt i en kritisk tid av ny makthegemoni med en regering som består av konservativa, liberala och extrema högerpopulistiska krafter med rasismen som främsta kännetecknande politik. Som Goldberg (2000) förklarar är rasismen en konstitutiv del av den moderna staten för varje nation, och Sverige är inget undantag (Pred 2000). Sverigedemokraterna i allians med regeringens högerkoalition har inneburit en frammarsch för rasismen, inte bara som ideologi utan även som konkret politik.¹⁰⁹ Konsekvent med den politiken odlas och legitimeras från maktens korridorer ett förakt mot kritiskt tänkande. I den andan fattade regeringen i december 2022 beslut om att ge Universitetskanslersämbetet, UKÄ, i uppdrag att granska den så kallade cancelkulturen på de svenska universiteten och lärosätena. Detta efter medieframträdanden av utbildningsministern Mats Persson (L), som i sin debattartikel i *Expressen* (9 november 2022) förfasades över att det längs hela landet skulle finnas ett förtryckande klimat i akademiska miljöer – ett klimat som hämmar lärare och forskare i att använda ”känsliga ord”. Trots att han verkar hänvisa till ett reportage som sändes i TV4 (TV4, Kalla Fakta, 31 oktober 2022) ger Persson inget konkret exempel. Dock är det föga troligt att Persson lutar

109 I nätversionen av tidskriften *Expo* (29 september 2023) skriver Niklas Nilsson att politiker och debattörer vill ”rulla in militären i våra städer, använda drönare med ansiktsgenkänning, bygga ut kartläggningen av biometriska uppgifter och diskutera om förbudet mot att använda militärt våld mot enskilda ska omprövas. [...] polisen, militären och ordningsvakter ska ha rätt att visitera vem de vill, när och var de vill. [...] utgångsförbud och undantagstillstånd. Alla barn och vuxna som misstänks eller bedöms ha risk att hamna i ”gångmiljön” ska föras med fotboja och alla invandrare som begår brott bör utvisas per automatik. [...] polisen ska få rätt att genomföra såväl avlyssning som möjlighet att frihetsberöva personer utan konkret brottsmisstanke. [...] preventiv avlyssning, ansiktsgenkänning, ungdomsfängelser, större mandat till ordningsvakter, visitationszoner, anonyma vittnen, förvaringsstraff och utvisning utan att du dömts för brott” (Låt inte gängkriget utarma demokratin | Expo.se).

sig mot egna observationer; i stället speglar hans uttalanden effekterna av en längre tids ideologiskt styrd offentlig debatt både innanför och utanför akademien. Debatten har inte från början pekat på det relativt nya begreppet cancelkulturen, som importerats från Trump-eran i USA, utan bäddats in i det längre använda begreppet *identitetspolitik*. Dock finns det en ideologisk kontinuitet som knyter ihop båda diskurserna, cancelkultur och identitetspolitik, och som går att spåra genom nyliberala försök att demonisera det antirasistiska arbetet, liksom arbetet för rättvisa och lika villkor i allmänhet, för att föra ett medialt krig. Tidigare begrepp som använts som vapen i detta krig är *politisk korrekthet* och *lättkränkhet*, som myntades av högern i USA (Molina & Tesfahuney 1994). Begreppet politisk korrekthet var vidare enligt Mikkel Thorup (2022) särskilt inriktat mot akademiker, vilket han ser hända i Danmark, precis som vi nu ser vara på gång i Sverige. I sin utmärkta bok *The war on critical race theory*, pekar David Theo Goldberg (2023) på att i USA är det inte bara universiteten som varit måltavla för attackerna, utan attackerna från Trufers¹¹⁰ gäller nuförtiden även läroplanerna vid landets grund- och gymnasieskolor. Enligt Goldberg utnyttjade den nyliberala högern utgångsförbuden under covid-19-pandemin för att lansera kriget mot CRT (*critical race theory*). Med andra ord ligger hela utbildningssystemet under cancelkulturens vaktars lupp.

Forskning om rasism och dess backlash

Syftet med den här texten är att bringa ljus i delar av en debatt som ibland ter sig komplex för antirasister eftersom den inte följer tydliga traditionella ideologiska linjer. Debatten handlar om identitetspolitik som problem och den berör inte bara akademien. Dock kan den sägas ha antirasistiska akademiker som måltavla. Som språkrör för identitetspolitiken pekas antirasisterna ut både inom och utanför akademien. Vilka är antirasisterna inom den akademiska världen? Det försöker jag reda ut i det här avsnittet, för att senare i kapitlet gå in i det motstånd mot antirasismen som döljs bakom debatten om identitetspolitik.

110 Med Trufers menar Goldberg ett slags block bestående av Trump och Rufo. Christopher Rufo är enligt Goldberg den samhällsdebattör som mest aktivt deltagit i offentligheten vad gäller kriget mot CRT.

Utgångspunkten för den här texten är att trots att det inte tycks finnas en välorganiserad antirasistisk akademisk rörelse, finns det antirasism och antirasister som redan från 1980-talet har gjort sig hörda. Vägen för antirasisterna har emellertid varit lång och kurvig. Introducerandet av intersektionella studier om rasistisk sexism och rasifierat klassförtryck möttes under 1990-talet av ett kompakt motstånd inom och utanför akademien. I de seminarier som jag deltog i och där ämnet rasism togs upp blev det ofta upprörda reaktioner från mina vita svenska kollegor; förnekandet av rasismen var nästan totalt. Enligt mina observationer från Uppsala verkade vetenskapen inte ha blivit en del av ett akademiskt kollektivt medvetande om att det var just där vid Rasbiologiska institutet som rasismens ideologi och pseudovetenskapliga kunskaper producerades (Broberg 1995; Hagerman 2015). Rasismen har länge betraktats som placerad i en annan tid och på en annan plats än Sverige (Molina 2014).

Antalet empiriska studier som visade på strukturell rasdiskriminering växte sig notoriskt trots allt starkare under det decenniet. Utan att ha blivit helt accepterade, märkte rasismforskarna en större öppenhet framåt 2000-talet (de los Reyes m.fl. 2002) samt under åren som följde. Redan under 1980- och 1990-talen associerade den första generationens svenska postkoloniala forskare strukturell diskriminering på arbetsmarknaden, på bostadsmarknaden, i politiken och i kulturlivet med rasismen som institutionaliserad ideologi. Forskningen har under de år som följde en kompakt bild av att rasismen fanns i de svenska statliga institutionerna samtidigt som den paradoxalt nog förnekades överallt. En grupp postkoloniala forskare i Norden tog senare upp frågan om förnekelsen av rasismen i de nordiska länderna och utvecklade begreppet *den nordiska exceptionalismen*, en nordisk chauvinism präglad av rasism (Loftsdóttir & Jensen 2012; Mulinari m.fl. 2009).

I takt med att forskningen om rasismen och den antirasistiska aktivismen intensifierats, multiplicerades rösterna från den antirasistiska rörelsen utanför akademien; antirasister finns inom akademien i mycket större utsträckning i dag än då, men också i kulturlivet, i politiken och i förortsaktivismen.

Forskningen om rasismen började ta plats på de flesta lärosäten. Doktorsavhandlingar och andra arbeten publicerades. En omfattande statlig utredning på 14 volymer om "makt, integration och strukturell diskri-

minering” samlade ett hundratal forskare som belyste den strukturella diskrimineringen i Sverige.¹¹¹

År 2016 annonserades den första särskilda utlysningen för forskning om rasism. Samma år startade CEMFOR, Centrum för mångvetenskaplig forskning om rasism, vid Uppsala universitet.¹¹² Centret skulle ha en renodlad profil mot rasism. Aktivismen och forskningen bör enligt många antirasistiska forskare gå hand i hand. Detta är något som många andra antirasistiskt feministiska forskare har erfarit och förklarat tidigare, som till exempel Patricia Hill Collins (2012), som ser det som nödvändigt att kommunicera forskning utanför akademien. Den utmaningen tog CEMFOR på allvar och byggde en stark samverkan med den antirasistiska rörelsen utanför akademien. Emellertid blev de institutionella motgångarna många och av olika karaktär. Centrets öde bestämdes institutionellt och administrativt av vita svenska akademiker och byråkrater som inte förstod sig på rasism som kunskapsområde och som själva saknade all erfarenhet av rasism och antirasistiskt arbete. Centret fick 2021 ändra karaktär och dess vetenskapliga ledare avsattes. Även om centret fortfarande finns, har det fått en mer institutionellt villkorad existens, reducerade resurser och en osäker framtid, vilket gör den ursprungliga ambitionen om en spillover-effekt för andra lärosäten och institutioner mycket försvårad. Det kan man betrakta som en backlash för antirasismen inom och utanför akademien.

Emellertid håller ett nätverk av röster som hörs från dessa olika platser på att växa sig starkt. Mycket återstår dock fortfarande att åstadkomma i termer av enighet och organisering. Dessutom har en polarisering inträffat samtidigt som rörelsen expanderat. I kölvattnet av den nyliberala vändning som pågått i Sverige i mer än trettio år har rasismen blivit mer påtaglig och mer normaliserad. Rasism som ideologi och politik håller nu på att institutionaliseras på nytt på ett sätt som tänder varningslampor och påminner om rasbiologins hegemoniska tid.

111 Se: SOU 2005:41, 69, 112; 2006:21, 30, 37, 40, 52, 53, 59, 60, 73, 78 och 79.

112 Författaren till det här kapitlet var tillsammans med Mattias Gardell en av initiativtagarna. Vi var vetenskapliga ledare för CEMFOR åren 2016–2021.

Identitetspolitik som ett tveeggat svärd

Denna relativa frammarsch av forskningen om rasism, men också av andra relaterade kunskapsområden som genusforskningen och användningen av ett intersektionellt perspektiv i kritisk forskning, skapade reaktioner. Protesterna har under de senaste åren blivit tydligt artikulerade kring två huvudsakliga områden: det som har kommit att kallas identitetspolitik å ena sidan och yttrandefriheten å den andra. Kritiken kan komma från ideologiskt skilda håll och både inom och utanför akademien. Man kan fråga sig vad det är hos ett till synes oskyldigt begrepp som identitetspolitik som kan orsaka så mycket sveda att så många bemödar sig att skriva långa spalter, ja, till och med böcker om det. Det är just identitetspolitik som ett tveeggat svärd, som används av både högern och delar av vänstern för att hålla den antirasistiska rörelsen i schack, som jag i de följande raderna närmare vill diskutera.

Debatten har intensifierats markant under de senaste åren. Ett sökande i Medicarkivet efter artiklar i tryckta medier som behandlar begreppet identitetspolitik visar en ökning från bara 200 under 2010 till 1 586 år 2016. År 2021 var siffran 992 artiklar. I oktober 2022 sände TV4 ett reportage med rubriken "Lärare censurerar sig själva i rädslan för anmälan" (TV4, Kalla Fakta, 31 oktober 2022). Det är detta reportage men utan konkreta exempel som utbildningsministern i kapitlets inledning hänvisar till.

Debatten är långt ifrån uppdelad i höger- och vänsterideologier, utan identitetspolitikens kritiker finns i ett brett politiskt spektrum. Denna tendens har observerats i många internationella kontexter, vilket Remi Joseph-Salisbury och Laura Connelly (2021:29) har kallat en backlash för antirasister. Detta försvårar den antirasistiska kampen som är så akut nödvändig på alla samhällsarenor, inklusive och i allra högsta grad inom den akademiska världen (Bhambra m.fl. 2018). Enligt Thorup (2022) intensifierades de identitetspolitiska dispyterna mellan vänstern och högern under 2010-talet, och identitetspolitik kritiseras av olika skäl. Från vänsterns håll eftersom den tycks försvaga idén om klasskampen, medan attackerna från högern snarare liknar den beskrivna utvecklingen i USA. Det är denna paradox, höger och vänster sittande i samma anti-identitetspolitiska båt, som jag i det här kapitlet försöker skildra och analysera med utgångspunkt i det vi bevittnar i Sverige.

Kapitlet ska ses som ett bidrag till debatten om det antirasistiska arbetet inom universitet och högsolor i landet. Det bygger dock på analyserat material av några utvalda utsagor av offentliga personer i tryckta massmedier, böcker och tidningsurklipp där begreppet identitetspolitik diskuteras, ibland tillsammans med ordet cancelkultur, men oftast utan att referera till den. Materialet är inhämtat från Medicarkivet mellan 2010 och 2022, med fokus på den senaste delen av perioden, samt den bibliografiska databasen Diva. Kriteriet för urvalet av citat som inkluderas i texten har varit en förväntad hög uppmärksamhet från läsarna. Detta på grund av artikelförfattarnas stora inflytande i just mediedebatterna.

Antirasismen

Antirasismen kan ha lika många definitioner som kontexter den utspelas i. En gemensam nämnare är dock att den måste inbegripa någon form av aktiv handling, det vill säga att det inte är samma sak som att ha åsikter om rasismen. Som till exempel Black Panther-rörelsen och abolitionsaktivisten Angela Davis hävdar, inbegriper antirasismen nödvändigtvis en permanent aktivism (Davis 2016). Den antirasistiska kampen delar också, oavsett var den utspelar sig och med vilka medel, uppfattningen om att rasismen finns i nutiden och att den påverkar människors liv i så stor utsträckning att den differentierar, diskriminerar, exploaterar, utarmar, förstör och till och med dödar. Både Ruth W. Gilmore (2007) och Gargi Bhattacharyya (2018) inkluderar, i sina definitioner på rasism, gärna idén om att rasismen leder till en för tidig död, vilket Tania Murray Li (2010) vidare förklarar som:

[att] låta dö är ingen apokalyps. Det är inte en mediehändelse, som en massaker, en jordbävning eller som svält som dödar ett stort antal människor under en sammanpressad tidsperiod. Det är inte heller ett malthusianskt problem orsakat av otillräcklig matförsörjning. Det är ett smygande våld som tvingar ett stort antal människor att leva korta och begränsade liv. (Li 2010, s. 66–67, min översättning)

Hit kan vi hänvisa stora pågående dramatiska episoder som alla människor i behov av skydd upplever, människor som inte släpps in i ett Sverige och ett Europa som upprättar alltmer ogenomträngliga gränser.

Gränser som leder till människors död i prekära flyktingförläggningar eller ute i havet, eller alla människor som sedan 2019 dör i covid-pandemin för att de lever med konsekvenserna av starkt segregerade och rasifierade arbets- och bostadsmarknader. Därför är den antirasistiska kampen central för varje samhällsprojekt som strävar efter rättvisa; rasismen handlar om liv och död, även inom akademien.

Lika villkorsarbete vs antirasism

Lika villkorsarbete på universitet och högskolor, och på många arbetsplatser i största allmänhet, har sin föregångare i mångfaldsarbete (*diversity management*) och präglas fortfarande av dess omtvistade karaktär. Mångfaldsarbetet har länge kritiserats för att sakna politisk vilja till förändring (Ahmed 2012; de los Reyes 2001) och, som Angela Davis säger, en inkludering utan radikal förändring skapar inget av värde (Vanity Fair, 26 augusti 2020). Efter att ha studerat institutionaliserat mångfaldsarbete inom universitetsvärlden, kom Sara Ahmed (2012) fram till slutsatsen att mångfaldsarbete, snarare än att vilja ändra de orättvisa villkor som rasism och andra förtryckande strukturer skapar, används som bevis på att institutioner har löst problem med rasism. På så sätt kan rasdiskriminering, liksom brist på jämställdhet, döljas bakom en institutionalisering av mångfaldsarbetet. Trots att mångfaldsarbete inte är synonymt med antirasistiskt arbete, lyfter Ahmed ändå upp den goda viljan hos mångfaldsarbetare som när de verkligen vill göra skillnad och finner tänkbara strategier för förändring möter en tegelvägg (*brick wall*) av institutionellt motstånd. Detta har observerats också i svenska förhållanden, vilket vi kan se på svenska universitet. Det som var mångfaldsarbete under 1990- och 2000-talen, heter oftare i dag lika villkorsarbete. Hela arbetet för lika villkor som under minst trettio år – ännu längre om man bara syftar på jämställdhetsarbetet – har bedrivits inom högskolevärlden i Sverige sätts i och med attackerna mot lika villkorsarbete i fråga. I sin anspråkslöshet och trots att det knappast representerar ett hot mot maktordningen, lyckas lika villkorsarbetet ändå provocera liberala debattörer och makthavare som betraktar det som ett försök till förtryck genom cancelkultur. En av dem är Sten Widmalm som i en intervju i tidningen *Universitetslävaren* (2020) påstår att problemet med lika villkorsarbete är att ”det ges för

mycket makt åt en handfull ideologiskt motiverade individer”. Widmalm hade tidigare deltagit i debatten om cancelkulturen vid rektorsseminariet vid Uppsala universitet i mars 2020, där han försvarade användningen av ”n-ordet” vid undervisningssituationer trots protester från Uppsalastudenter. En kritik mot dess användning ansåg Widmalm utgöra ett hot mot yttrandefriheten.

Widmalm har senare fortsatt angripa frågan i en enkätundersökning vars resultat publicerades i en antologi. Resultaten sammanfattas av Widmalm som att ”samtalsfrihet och forskningsfrihet begränsas allvarligt av politisk normstyrning, cancelkultur och mobbning i sociala medier, kunskapsförakt, självcensur och identitetspolitik” (*Expressen*, 11 september 2022). Han och hans medförfattare menar att de som varnar åhörare för känsligt innehåll i en föreläsning och värnar mot kränkande språkbruk visar brist på politisk tolerans och hotar demokratin. Man ska tåla, man ska ducka och man ska inte försöka förändra rådande strukturer. Rasmisken ska varken synliggöras eller påtalas, var det outtalade budskapet.

Många är de röster, som Johan Lundberg, Ivar Arpi och Lena Andersson, som i linje med Widmalm hävdar att genusvetenskap, feministisk forskning, rasismforskning, postkolonialism, för dem obskyra vetenskaper, är ett hot. De kallar dem icke- eller pseudovetenskaper. Lundberg (2013) rabblar till exempel i sin bok *Ljusets fiender* (utgiven av Timbro i en andra upplaga 2017) upp en lista på personer, de flesta akademiker, som enligt honom har förstört det svenska kulturlivet och haft ett destruktivt inflytande på svensk humaniora från 1980-talet till i dag (Lundberg 2017). Bland dem som rekommenderar boken finns föga överraskande forskaren vid Försvarshögskolan Magnus Ranstorp:¹¹³

Ljusets fiender är ett mästerverk som alla bör läsa. Få andra böcker belyser så skickligt och heltäckande varför antirasistisk aktivism försvårat kampen mot intolerans och extremism. Johan Lundberg

113 Statsvetaren Magnus Ranstorp har gjort sig känd för sina kritiserade skrifter om islamism och islamister i Sverige samt för sina stigmatiserande attacker mot förorter där han placerar en till islamismen associerad terrorverksamhet. Se t.ex. rapporten *Hot mot demokrati och värdegrund – en lägesbild från Malmö* utgiven av Centrum för asymmetriska hot och terrorismstudier (CATS) 28 januari 2009 och skriven tillsammans med Josefine Dos Santos.

synliggör en intim samverkan mellan olika kottier av postkolonial identitetspolitisk aktivism som i det fördolda förenar yttersta vänstern med islamister. Ljusets fiender är en skrämmande men samtidigt nödvändig och obligatorisk läsning för alla som vill förstå och navigera i rådande samhällsdebatt. (Magnus Ranstorp, på Timbros webbsida)

Från högerliberalt håll handlar kritiken om att försöka avvärja alla försök att införliva kampen mot sociala orättvisor i det akademiska livet och dess sfärer, det vill säga i undervisning, forskning, kunskapsproduktion och i den så kallade tredje uppgiften (samverkan mellan forskarna och det civila samhället).

Det är påfallande att dessa debattörer använder begrepp som identitetspolitik tillsammans med besläktade uttryck ur eget (miss)bruk som "politisk korrekthet", "lättkränkthet" och "kulturmarxism" vars användning de delar med nynazistiska skribenter (ett oförtjänt respektfullt sätt att benämna en grupp som inkluderar rashatiska nättroll). Gränsen mellan deras argument och ordval och högerextrema aktiva skribenter är tunn. Enligt Tina Askanius (2021) omarbetas och omformas den rasistiska diskursen för en modern publik i form av begreppet kultur, vilket strömmar in i internetkultur och politisk diskurs på nätet.

Vänsterns motstånd mot identitetspolitik

Ännu mer förvånande och förvirrande för antirasisterna är vänsterdebattörernas oro för identitetspolitikens spridning. År 2020 publicerade vänsterförfattaren och debattören Jan Guillou en förargad krönika i *Aftonbladet*, där han går till frontal attack mot journalisten och antirasisten Bilan Osman. Guillou känner sig personligt förorättad eftersom Osman ska ha skrivit på sin Facebook-sida att hon ibland inte står ut med vita människor. Detta under ett klimat av upprördhet efter det brutala polismordet på George Floyd i USA. Guillou gick så långt som att kalla antirasister för högerns nyttiga idioter och anklagade dem för att reproducera rasism. Guillou blir till synes extremt provocerad av att höra talas om vitas privilegier. Detta är allvarligt, eftersom de rasifierade strukturerna grundade i vithetens privilegier är ett centralt erkännande för att gå vidare i en antirasistisk kamp. Något liknande gjorde Göran

Greider och Åsa Linderborg, båda tidningsredaktörer och författare, i boken *Populistiska manifestet*. Från en socialdemokratisk respektive en vänsterposition, ifrågasatte de antirasismen som en del av identitetspolitiken och som något ineffektivt och problematiskt för klasskampen. I en nästan obegripligt naiv anda argumenterar de för att bara vi låter bli att prata om ras och rasism och i stället pratar om klass och välfärd kommer Sverigedemokraterna att förlora sina väljare:

Det bästa sättet att närma sig en sverigedemokratisk väljare – här talar vi inte om dogmatikerna i partiets ledning – är enligt vår erfarenhet inte att kasta antirasistiska slagord i ansiktet på hen. Det enda som kan låsa upp de hårda knutarna och starta en dialog, det är just när ett samtal, på gatan, i telefonen, över datorn, glider över till att handla om direktörsbonusar, bristen på satsningar på landsbygden, skattepengar som går rakt till privata välfärdskoncerner, ja, rättvisefrågor. Då händer det ibland att främlingsfientligheten ger vika för andra teman. Men det är inte antirasismens förtjänst när det sker. Det är den sociala jämlikhetsidén. Man kan beskriva det som steget från högerpopulismen till vänsterpopulismen. (avsnitt 27)

Vänstern bör inte oroas av identitetspolitik

Från ett epistemologiskt perspektiv verkar vänsterns oro för identitetspolitikens – och särskilt antirasismens – frammarsch inte enbart vara ett bevis på ett missförstånd om vad de intersektionella perspektiven på rättvisekamp är när de närmast nedlåtande kallas för identitetspolitik, utan det tyder också på en oroväckande brist på förståelse för kapitalismens oskiljbara beroendeförhållande till rasismen. Även om rasism är det primära fokuset i antirasistiskt förespråkande, orsakas social orättvisa inte bara av rasism, och upplevelserna av underordning och förtryck måste förstås genom en lins av intersektionalitet (Collins 2019; de los Reyes & Mulinari 2005). Förhållandet mellan kolonialism, rasism och kapitalismens utveckling förklaras av Cedric Robinson i boken *Black marxism* (1983). Slaveriet är det tydligaste men inte enda och inte äldsta exemplet på denna historia. Kapitalismen behöver underordnade grupper för exploatering. Detta är ren, grundläggande klassisk marxism. Att arbetar-

klassen är differentierad genom bland annat ras och kön, och att den är föränderlig, är också grundläggande klasskunskap. Det här perspektivet på rasismen som en integrerad del och en föregångare till kapitalismen är nödvändigt för att kunna förstå varför rasismen envist reproduceras trots tillgång till en omfattande produktion av forskningsarbeten inom det postkoloniala fältet och en del framgångar i kampen mot rasismen. På samma sätt finns det starka makthegegoniska skäl till att antirasismen möter ett sådant starkt motstånd inom och utanför akademien.

Författaren Henrik Arnstad frågar sig med all rätt: Om inte den egna förtryckta gruppen kämpar för sina rättigheter, vem skulle göra det? (Arnstad 2019). Så har all organisering för rättvisa varit, menar Arnstad. Och jag tänker, visst har han rätt! Skulle suffragetternas kamp ha bedrivits med samma engagemang av männen som av kvinnorna? Skulle medelklassen eller aristokratin kunna kämpa för arbetarnas rättigheter med ett liknande förkroppsligande av erfarenheter av exploatering och förtryck som arbetarrörelsen gör och alltid har gjort? Och i den uppvaknande antirasistiska historieskrivningen om slaveriet får vi reda på att svarta befriade slavar var de som kämpade för slaveriets slut på samma sätt som den radikala svarta vänstern kämpade för medborgarrättigheter under medborgarrättsrörelsen i USA. Som Martin Aagård (2020) skrev till dem som han kallar för den harmsna europeiska vänstern, dit Guillo, Greider och Linderborg bör räknas, det vill säga de som oroar sig för identitetspolitikens frammarsch: de borde vara lugna, "Black lives matter är den vänsterpopulism ni så länge längtat efter". Aagård menar att vänstern bör vara lyhörd för en antirasistisk rörelse som genom demonstrationer har åstadkommit viktiga samhällsförändringar under den korta tiden efter George Floyds brutala offentliga avrättning i händerna på Minnesotapolisen.

Det var precis så identitetspolitiken användes från sitt allra första uppträdande på den offentliga arenan, när det feministiska svarta kollektivet Combahee River förklarade vad de menade med den:

As children we realized that we were different from boys and that we were treated different – for example, when we were told in the same breath to be quiet both for the sake of being "ladylike" and to make us less objectionable in the eyes of white people. In the process of consci-

ousness-raising, actually life-sharing, we began to recognize the commonality of our experiences and, from the sharing and growing consciousness, to build a politics that will change our lives and inevitably end our oppression [...] We realize that the only people who care enough about us to work consistently for our liberation are us. Our politics evolve from a healthy love for ourselves, our sisters and our community which allows us to continue our struggle and work. This focusing upon our own oppression is embodied in the concept of identity politics. We believe that the most profound and potentially most radical politics come directly out of our own identity, as opposed to working to end somebody else's oppression. (Combahee River Collective 1974, *The Combahee River Collective Statement*).

I sin utmärkta redogörelse för debatten om identitetspolitik, visar Olúfẹ́mi O. Táíwò (2022) hur raskapitalismens struktur är dagens främsta hot mot jämlikhet. Även han återkopplar till Combahee River Collective, och menar att när kollektivet formulerade sin politiska ståndpunkt, var denna grundad i deras kollektiva identitet och politiska position som svarta lesbiska feminister. De gjorde det med det uttryckliga syftet att bygga solidaritet över gränserna, ungefär i den anda som Chandra Talpade Mohanty föreslår i sin *Feminism utan gränser* (2015). I den senare liberala kritiken, eller med Táíwòs ord, elitfångsten (*elite capture*) anklagas identitetspolitiken tvärtom för att enbart syssla med gruppintressen på ett separatistiskt sätt, inte som politiska medel för en bred rättvisekamp, vilket kollektivets ursprungliga idé tydligt formulerar. Táíwò menar att problemet inte ligger i själva identitetspolitiken, utan snarare i att elitdebattörerna berövar projektet dess politiska substans och befriande potential. Det är tvärtom dessa politiska, sociala och ekonomiska eliter som agerar utifrån sina egna intressen. Táíwò föreslår också att gå bortom den binära synen på ”klass” kontra ”ras”.

Slutord

Identitetspolitik, eller besläktade benämningar för rättvisesökande forskning och politik, är och kommer att fortsätta vara ett viktigt redskap för den antirasistiska kampen. Dock är det viktigare än någonsin

att det antirasistiska arbetet flyr från elitfångsten och skapar sina egna begrepp och utrymmen för kamp bortom liberal instrumentalisering och utnyttjande. Inom den kampen har identitetspolitik och separatism visat sig ha sina fördelar. Om den ska kallas identitetspolitik eller inte är mindre avgörande. Det viktiga däremot förefaller vara oviljan från vänsterdebattörer att inse att de håller sig envist fast vid den binära oppositionen mellan "klass-" och "ras-"perspektiven, i stället för att inta ett intersektionellt perspektiv där båda är relevanta för förståelsen av förtryck inom det rådande kapitalistiska, rasistiska och patriarkala systemet. Den antirasistiska rörelsen skulle kunna dra lärdomar från den postkoloniala feminismen och flytta fram sina positioner, trots de förväntade reaktionerna från olika politiska håll, både inom och utanför akademien. Vi bör därmed förkasta elitistisk identitetspolitik till förmån för en rättviserörelse baserad på förståelsen av den odelbara och konstitutiva relationen mellan kapitalismen och rasismen. Antikapitalismen och antirasismen bör vara en enad kamp.